

УДК 342.729

DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2019.02.04>

Самбор Микола Анатолійович,
кандидат юридичних наук,
член-кореспондент
Академії наук вищої освіти України,
начальник сектора моніторингу
Прилуцького відділу поліції
ГУНП в Чернігівській області
NIKOLAS783@ukr.net

МИРНІСТЬ ЯК ОBOB'ЯЗKOBA OЗНАKA ПPABA HA CBOБOДУ ЗІБPAНЬ

Анотація

Метою статті є дослідження змісту поняття «мирність», його складових, як обов'язкової ознаки права на свободу мирних зібрань.

Наукова новизна. У статті окреслено лінгвістичне, юридичне, літературне розуміння поняття «мир», «мирність», що забезпечує всебічне, об'єктивне розуміння даного поняття та якісне використання даних понять у правовій науці. У вітчизняній юридичній науці відсутні наукові дослідження ознак права на свободу мирних зібрань, а саме ключової ознаки – мирності, що породжує прогалину теоретичної науки, яка позначається на практиці застосування норм позитивного права. Як наслідок, проведено теоретико-методологічне дослідження поняття «мирності», що усуває наявну прогалину у праві. Адже для громадянського суспільства та демократичної держави надзвичайно актуальним є підтримання миру та безпеки під час проведення мирних зібрань.

Висновки. Мирність, як ознака права на свободу мирних зібрань має включати в себе мирну мету, повагу до людини, її честі та гідності, прав, свобод та інтересів, повагу до суспільного устрою, конституційного ладу, дотримання принципів верховенства права і законності, відсутність зброї, військового однострою, відсутність засобів приховування індивідуальності (маски), відсутність закликів до насильства, повалення влади у неконституційний спосіб. Озвучені нами ознаки є ключовими, що впливають на стан законності і правопорядку у суспільстві, а також на забезпечення прав, свобод та інтересів людини і громадянина, як організатора та учасника таких зібрань, так і сторонніх осіб, які не мають жодного відношення до такого зібрання, у тому числі й тих, котрі не розділяють поглядів організаторів та учасників мирних зібрань, які реалізують своє право на мирні зібрання. Мирність, як ознака, гарантує можливість досягнення компромісу шляхом взаємних поступок суб'єктів здійснення права на мирні зібрання та прибічників інших поглядів.

Ключові слова: мир, мирність, право на свободу мирних зібрань, ознака права.

Sambor Mykola A.,
Ph. D. in law,
chief of the monitoring sector
of the Pryluky Police Department
of the Main Department of the
National Police in Chernihiv region
NIKOLAS783@ukr.net

PEACEFULNESS, AS A MANDATORY IDENTIFICATION OF THE RIGHT TO FREEDOM OF THE ASSEMBLIES

Abstract

The purpose of this article is to study the content of the concept of «peacefulness», its components, as a compulsory sign of the right to freedom of peaceful assembly.

Scientific novelty. The article outlines the linguistic, legal, and literary understanding of the concept of «peace», «peacefulness», which provides a comprehensive, objective understanding of the concept and qualitative use of these concepts in the legal system. In the domestic legal science there are no scientific studies of the signs of the right to freedom of peaceful assembly, namely, the key feature – peacefulness, which generates a gap in theoretical science, which affects the practice of applying the rules of positive law. As a result, the theoretical and methodological concept of «peacefulness» was made, which eliminates the existing gap in the law. For civil society and a democratic state, maintaining peace and security during peaceful gatherings is extremely important.

Conclusions. Peace as a sign of the right to freedom of peaceful assembly should include a peaceful purpose, respect for the person, his honor and dignity, rights, freedoms and interests, respect for the social order, constitutional order, observance of the principles of the rule of law and law, the absence of weapons, military Uniformity, lack of means of concealment of individuality (masks), lack of calls for violence, overthrow of power in an unconstitutional way. Our signals are key to influencing the state of law and order in society, as well as to ensure the rights, freedoms and interests of man and citizen as organizer and participant in such assemblies, as well as outsiders who have no relation to such a meeting, including those who do not share the views of the organizers and participants in peaceful gatherings that exercise their right to peaceful assembly. Peace, as a sign, guarantees the possibility of a compromise by means of mutual concessions of the subjects of the exercise of the right to peaceful assembly and supporters of other views.

Key words: peace, peacefulness, the right to freedom of peaceful assembly, a sign of law.

Постановка проблеми. Звертає на себе увагу регламентація конституційного порядку здійснення права на зібрання. Збори, мітинги, походи й демонстрації повинні бути мирними, їх учасники не мати зброї, про проведення таких заходів повинні бути завчасно сповіщені органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування [1, с. 193]. Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї, саме це є невід'ємною і обов'язковою ознакою здійснення права на зібрання, гарантованого ст. 39 Конституції України. Конституція України висуває дві основні вимоги для здійснення права на зібрання: 1) мирність; 2) без зброї. Особливо актуальними дані ознаки права на мирні зібрання є в українських реаліях, коли майже 4 роки у країні проводиться антитерористична операція та операція об'єднаних сил на сході країни, а також та обставина, що Україна фактично перебуває в умовах неоголошеної війни. Зазначені обставини, а також людська жорстокість, прагнення доводити зверхність одних над іншими зумовлюють надзвичайно велику розповсюдженість незаконної зброї, яка перебуває на руках у громадян. Зброя у руках окремих осіб, підігрітих не лише соціальними, економічними, політичними лозунгами, а й алкогольними напоями, психотропними речовинами, іншими засобами, які здатні впливати на психіку людини, може призвести не лише

до соціального напруження, а й до надзвичайно негативних наслідків, результатом яких стане заподіяння шкоди здоров'ю громадян та/або їх життю. Звідси, ключовим у нашому та й у будь-якому суспільстві є підтримання миру та безпеки кожного з громадян і соціуму у цілому. Особливо гостро питання миру та безпеки постає в умовах значної скупченості людей на обмеженій території, зумовленої наболілими для людей питаннями, коли відбувається зібрання представників, що володіють різними інтересами.

Недарма на такій ознаці зібрань, як мирність, наголошується і у міжнародних документах, а саме у ст. 20 Загальної декларації прав людини, ст. 21 Міжнародного пакту про громадські і політичні права, ст. 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Вказані міжнародні документи просякнуті вірою у підвалини миру в усьому світі, де зневажання і нехтування правами людини призводять до варварських актів, а перешкоди мирним взаєминам створюють умови страху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна правова доктрина сповнюється новими науковими дослідженнями у галузі прав людини, у тому числі й права на свободу мирних зібрань. Дослідження вітчизняних науковців спрямовані на загальнотеоретичне розуміння права на свободу мирних

зібрань та особливостей його здійснення у сучасних умовах з використанням досвіду законотворчості зарубіжних країн та норм міжнародного права. Вказаним питанням присвятили свої дослідження М. Денісова, Р. Мельник, А. Святненко, М. Ставнійчук, А. Саленко тощо. Разом із цим, елементи права на свободу мирних зібрань не піддавалися дослідженню, що, на нашу думку, збіднює розуміння права на свободу мирних зібрань, а також не дає можливості сформулювати загальноприйняте розуміння права на свободу мирних зібрань, забезпечивши цілісну концепцію його сприйняття, що позначатиметься також і на організації здійснення даного права, а також можливості його обмеження.

Враховуючи вищевикладене, **метою статті** є дослідження змісту поняття «мирність», його складових, як обов'язкової ознаки права на свободу мирних зібрань.

Виклад основного матеріалу. Одним із самих злободенних питань, котрі хвилюють людей у сучасному світі, є питання збереження миру у світі. Недарма після Другої Світової Війни у планетарному масштабі сформувався концептуально важлива ціль – забезпечення миру на планеті. Переслідуючи цю мету, країни після воєнних дій спрямували свої зусилля на організації міжнародної системи безпеки, дійшовши порозуміння у необхідності створення міжнародних організацій, які перейматимуться забезпеченням миру.

Питання миру та безпеки знайшло вираз у основоположних міжнародних документах. Так, у Статуті Організації Об'єднаних Націй – міжнародній організації, покликанню якої стало підтримання миру та безпеки у світі, зазначається, що народи Об'єднаних Націй сповнені рішучості позбавити прийдешні покоління нещастя війни. Цілями ООН є підтримання міжнародного миру та безпеки і з цією метою – вжиття ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії, або інших порушень миру, і проведення мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру (ст. 1 Статуту ООН) [9].

Визначальним у цьому контексті, а також досліджуваному нами праві на свободу мирних зібрань, є розуміння поняття «мир».

Мир – це багатозначне поняття наукового і філософського дискурсу, яке виражає фундаментальні категорії буття, що існує, і існування, природи, цілого, Всесвіту, Космосу [8].

Мир – в Україні – те саме, що копа, громада; іноді у значенні – народ; мирні, дружні відносини між державами або окремими людьми; відсутність ворожнечі, боротьби, воєнних дій тощо [5, с. 626].

Отже поняття «мир» охоплює собою все, що оточує людину, включаючи і її саму, а також може позначати соціальну групу.

«Мирний» – прикметник до слова мир, який відбувається в умовах миру, не порушується війною. Позбавлений ворожих намірів; який проводить мирну політику, виключає насильство, не бере безпосередньої участі у воєнних діях. Схильний до злагоди, дружніх відносин, миролюбний, сумирний. Оснований на згоді, дружньому ставленні. Який нічим не порушується, не переривається, спокійний, тихий. Позбавлений тривоги, неприємних переживань [6, с. 525].

Слово «мирний» академічний тлумачний словник аналогічно тлумачить як прикметник до слова мир, такий, що відбувається в обстановці миру, не порушується війною; який діє або використовується в обстановці миру, служить справі миру; пов'язаний з укладенням договору про мир; позбавлений ворожих намірів; який провадить політику миру; який спирається на політику миру; який виключає насильство; який не бере безпосередньої участі у воєнних діях; цивільний; який належить цивільному населенню; схильний до злагоди, дружніх відносин; миролюбний, сумирний; який виражає злагоду, дружні відносини, миролюбство; оснований на згоді, дружньому ставленні; дружній; який нічим не порушується, не переривається; спокійний, тихий; позбавлений тривоги, неприємних переживань [2].

Виходячи із проаналізованого, «мир» – поняття багатофункціональне, але нерозривно пов'язане із життям людини, забезпеченням нормального її соціального співжиття. А от прикметник «мирний» концентрує у собі ознаку, котра гарантує умови для відносин у соціальному середовищі, заснованих на повазі до прав і свобод кожного з учасників, їх честі та гідності, рівності, справедливості, забезпеченні дружнього ставлення один до одного та інтересів кожного з учасників відносин, їх цінностей.

У міжнародній практиці поняття «мирний» розуміється як засіб, який не ставить під загрозу міжнародний мир та безпеку і справедливість [3]. Спираючись на підходи до формування розуміння поняття «мирний», у тому числі поняття «мирне розв'язання спору» (оскільки під час зібрання має місце діалог, спір з приводу певного предмету тощо), дослідимо міжнародні експертні доповіді, у яких наголошуються ключові елементи урегулювання спорів, які, на наш погляд, можна і необхідно застосовувати для досягнення мирної цілі зібрань.

Виходячи з Доповіді наради експертів, що представляють держави-учасники ОБСЄ для продовження розгляду і розробки загальноприйнятого методу мирного врегулювання суперечок, спрямованого на доповнення існуючих засобів [4], зазначається, що метод мирного врегулювання суперечок повинен: відповідати міжнародним цілям і принципам; відповідати вибиранню засобів; ґрунтуватися на досвіді і договірній практиці, а також враховувати точки зору усіх учасників; бути прийнятним для учасників, незалежно від їх політичних, економічних і соціальних систем, а також їх особливостей та ознак; мати субсидіарний характер по відношенню до існуючих методів і інститутів мирного врегулювання міжнародних суперечок; бути додатковим відносно існуючих методів з тим, щоб сприяти добросовісному, у душі співпраці, швидкому і справедливому рішенню, заснованому на праві; мати гнучкість; мати можливість прогресивного розвитку. У такий спосіб члени ООН під час відповідних доповідей перш за все звертаються до основоположних міжнародних документів, таких, приміром, як Статут ООН, де мир і безпека визначають спрямованість діяльності суб'єктів міжнародного права.

Звертаючись до розуміння поняття «мирний» у поєднанні з правом на зібрання, слід враховувати і загальноприйняте розуміння поняття миру, розуміння вказаного поняття у міжнародному праві та національній свідомості людства. Очевидно, що мир, мирність, є началом, ціллю і засобом існування людства на планеті.

Фактично мирність, як ознаку зібрань, слід розуміти, виходячи, зокрема із поведінки її організаторів, учасників, коли останні здійснюють своє суб'єктивне право на зі-

брання на основі взаємних поступок, досягнення консенсусу, усунення ворожих настроїв учасників зібрання. Мирність, як ознака зібрань, створює умови для всебічного та повного задоволення прав, свобод та інтересів усіх осіб, які так чи інакше приймають участь у зібранні: організатори, учасники, випадкові спостерігачі тощо. Вважаємо, що мирність як ознака права на зібрання, гарантована міжнародними документами, а також Конституцією України, полягає, по-перше, у поважанні прав, свобод та інтересів усіх людей (громадян України, іноземців, осіб без громадянства) незалежно від їх віку, раси, статі, професії, соціального статусу тощо, дотриманні загальновизнаних принципів не лише права, а й соціальної спільноти, не заподіяння будь-якого виду шкоди: фізичної, моральної, майнової, будь-яким суб'єктам (незалежно від ставлення до них з боку організаторів, учасників, спостерігачів зібрання), дотриманні принципу верховенства права і законності, а головне – забезпеченні поваги до честі та гідності особи, її всебічного розвитку та повноцінної реалізації, як особистості.

Мирність слід розглядати і як активну поведінку суб'єктів здійснення права на мирні зібрання, що заснована на взаємних поступках і стосується забезпечення здійснення прав, свобод та інтересів не лише учасників зібрання, досягнення мети здійснення права на мирні зібрання, а й прав, свобод та інтересів інших учасників суспільних відносин, зокрема тих, які не поділяють інтереси суб'єктів здійснення права на свободу мирних зібрань, а також представників влади.

Отже, мирність зібрання означає, що останнє має відбуватися в обстановці миру, обстановці, яка виключає будь-який із видів насилля (як фізичного, так і психологічного чи психічного) стосовно організаторів, учасників, спостерігачів, а також перехожих, сторонніх осіб такого зібрання, віднаходження консенсусу між інтересами суб'єктів здійснення права на мирні зібрання та решти суспільства. Одним із головних елементів мирності як ознаки мирного зібрання, на нашу думку, є його проведення із дотриманням та повагою до будь-якої людини, у тому числі тієї, чиї інтереси, переконання відрізняються від більшості учасників чи спостерігачів такого зібрання, коли ставлення до гідності та честі, прав і свобод опонентів таких зібрань є

такими, що поважаються учасниками зібрань та заслуговують на існування. У такий спосіб законодавець виділив обстановку як обов'язкову ознаку здійснення суб'єктивного права на проведення мирного зібрання.

Таким чином, мирність, як обов'язкова ознака права збиратися мирно, на наш погляд, включає в себе наступні складові:

1) мирна мета, яка переслідує досягнення загальносуспільних благ у спосіб, що не несе жодних загроз (загрози заподіяння майнової, матеріальної, фізичної, моральної шкоди) для жодної особи, а також у спосіб, формі, що або прямо дозволені, або не заборонені чинним законодавством;

2) передбачає повагу до людини, її честі та гідності, прав, свобод та інтересів незалежно від її поглядів та переконань, у тому числі й щодо предмету мирного зібрання;

3) повагу до суспільного устрою, конституційного ладу, дотримання принципів верховенства права і законності;

4) збиратися без зброї; без боєприпасів; без спеціальних засобів, перш за все активної оборони, зокрема таких як пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії; електрошокові пристрої контактної та контактано-дистанційної дії; засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії; Пневматична зброя, сигнальні, стартові, будівельні, газові пістолети (револьвери); вибухові пакети й інші імітаційно-піротехнічні та освітлювальні засоби, що не містять у собі вибухових речовин і сумішей, які вказують на їх належність до боєприпасів. Важливим є й відсутність у організаторів, учасників зібрань речей, що можуть бути пристосовані для заподіяння будь-якого виду шкоди. Наприклад, кухонні ножі, палиці, битки, скло тощо. Всі ці речі мають стати категоричним табу для ініціаторів, організаторів, учасників мирних зібрань;

5) відсутність у організаторів та учасників зібрання військового однострою, камуфляжного одягу, який в останній період існування України набув поширення серед населення, що є демонстрацією приналежності, можливої приналежності чи бажання приналежати до військових угруповань та об'єднань, мілітаристських настроїв учасників заходу, а також може демонструвати мету досягнення інтересів, які стали підставою

для реалізації права на зібрання;

6) відсутність балаклав, як вторинного засобу можливого насильства та засобу приховування насильницьких настроїв та бажання у подальшому уникнути відповідальності за вчинення протиправних дій як стосовно публічного порядку і безпеки, так і окремих громадян;

7) відсутність закликів до насильства, повалення влади у неконституційний спосіб, а так само заклики до невиконання законних вимог посадових осіб правоохоронних органів, посадових осіб органів місцевого самоврядування та виконавчої влади або суду [7, с. 168–169].

Безперечно, ці ознаки не є абсолютно визначеними та вичерпними. Останні прямо залежні від стану розвитку суспільства і держави, наявних суспільних відносин, що врегульовуються правом та перебувають за межами правового регулювання (наприклад, регулюються нормами моралі, релігійними нормами тощо), тим самим створюючи загрози суспільним і державним інтересам, а тому у кожному окремому випадку можуть бути розширеними. Разом із цим, вважаємо, що озвучені нами ознаки є ключовими, що впливають на стан законності і правопорядку у суспільстві, а також на забезпечення прав, свобод та інтересів людини і громадянина, як організатора та учасника таких зібрань, так і сторонніх осіб, які не мають жодного відношення до такого зібрання, у тому числі й тих, котрі не розділяють поглядів організаторів та учасників мирних зібрань, які реалізують своє право на мирні зібрання.

Поряд із цим маємо зазначити, що саме «мирність», як ознака права на свободу зібрань, є основоположним обов'язком, як для суб'єкта здійснення цього права, так і для суб'єктів публічної адміністрації, які законом уповноважені забезпечувати охорону громадського (публічного) порядку та безпеку, а також інших осіб, які не беруть участі у зібраннях, поводити себе толерантно стосовно учасників таких зібрань, не допускати будь-яких проявів жорстокості, насилля, а навпаки – створювати атмосферу терпимості, розуміння проблеми, не загострювати увагу на антагоністичних, діаметрально протилежних інтересах та шляхах їх реалізації, не допускати ескалації конфліктів та загострення боротьби за інтереси.

Висновки. Саме мирність, як ознака, гарантує можливість досягнення компромісу шляхом взаємних поступок суб'єктів здійснення права на мирні зібрання та прибічників інших поглядів. Отже, мирність, як ознака права на свободу мирних зібрань, є тим мірилом, котре гарантує свободу здійснення даного права, а також створює необхідні умови для здійснення даного права, шляхом установлення відповідних обов'язків для всіх суб'єктів, безпосередньо чи опосередковано причетних до здійснення права на свободу мирних зібрань, спрямованих на підтримання дружніх дискусій, раціональних шляхів демонстрації інтересів окремих осіб чи груп та їх поєднання з загальними інтересами суспільств та держави. Відтак, мир і свобода є вихідними умовами здійснення права на зібрання, котрі забезпечують не лише свободу вибору, повноту здійснення прав людини, а й стабільність соціальних, у тому числі правових, відносин.

Список використаних джерел:

1. Колодій А. М. Олійник А. Ю. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2003. 332 с.
2. Мирний. *Словник української мови*: в 11 томах. Том 4. С. 713. 1973. URL: <http://sum.in.ua/s/myrnyj> (Дата звернення: 05.04.2017).
3. Манильская декларация о мирном разрешении международных споров, принята 15.11.1982 года Резолюцией 37/10 на 68-ом пленарном заседании Генеральной Ассамблеи ООН. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_568 (Дата звернення: 07.09.2017).
4. Доклад совещания экспертов, представляющих государства-участники Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе, предусмотренного Заключительным актом СБСЕ для продолжения рассмотрения и разработки общеприемлемого метода мирного урегулирования споров, направленного на дополнение существующих средств от 11 декабря 1978 года.
5. Юридична енциклопедія: В 6 т. / [Ю. С. Шемшученко (голова редкол.), Ф. Г. Бурчак, М. П. Зяблюк та ін.]. К. : «Укр. енцикл.», 2001. Т. 3: К-М. 2001. 792 с.: іл.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Уклад і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.

7. Самбор М. А. Право на мирні зібрання : монографія. Прилуки : КП «Прилуцька міська друкарня», 2018. 420 с.

8. Мир. *Гуманитарная энциклопедия*. URL: <https://gtmarket.ru/concepts/7104> (Дата звернення: 22.03.2019).

9. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: http://www.un.org.ua/images/UN_Charter_Ukrainian.pdf (Дата звернення: 22.03.2019).

References:

1. Kolodii, A. M., Oliinyk, A. Yu. (2003) *Prava liudyny i hromadianyna v Ukraini*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
2. Myrnyi. (1973). *Slovnnyk ukrainskoi movy v 11 tomakh*. Tom 4. URL: <http://sum.in.ua/s/myrnyj> (Last accessed: 05.04.2017) [in Ukrainian].
3. *Manil'skaia deklaratsiia o mirnom razreshenii mezhdunarodnykh sporov ot 15 noiabria 1982*. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_568 (Last accessed: 07.09.2017) [in Russian].
4. *Doklad soveshchaniia ekspertov, predstavliaiushchih gosuderstva-uchastniki Soveshchaniia po bezopasnosti I sotrudnichestvu v Evrope, predusmotrennogo Zakliuchiteknyim aktom CSUE dlia prodolzheniia i razrabotki obshchepriemlemoho metoda mirnogo urehukirovaniia sporov, napravlennoho na dopolnenie sushchestvuiushchih sredstv ot 11 dekabria 1978 hoda*.
5. *Yurydychna entsyklopedia: v 6 t.* [Yu.S. Shemshuchenko (holova redkol.) F.G. Burchak, M.P. Ziabliuk ta in.] (2001) T. 3 K-M. [in Ukrainian]
6. *Velykyi tлумачnyi slovnnyk ukrainskoi movy*. (2004) Uklad. i holov. red. V.T. Busel. Kyiv, Irpin VTF Perun [in Ukrainian].
7. Sambor, M. A. (2018). *Pravo na myrni zibrannia*. Pryluky ME «Pryluky city printing house» [in Ukrainian].
8. Mir. *Humanitarnaia enstiklopediia*. URL: <https://gtmarket.ru/concepts/7104> (Last accessed: 22.03.2019) [in Russian].
9. Statut Orhanizatsii obednanyh Natsii. URL: http://www.un.org.ua/images/UN_Charter_Ukrainian.pdf (Last accessed: 22.03.2019) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12 січня 2019 р.